

Mas Puig de l'Escuder

Sant Salvador de Guardiola

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Coll d'Arboç, turó de la Guíxola
Emplaçament: Ctra. BP-1101 al km. 10,3 camí direcció E uns 150 m, seguir per camps fins trobar antic camí tallat.
Alçada: 425

Coordenades:

Latitud: 41.67375
Longitud: 1.79312
UTM Est (X): 399539
UTM Nord (Y): 4614258

Classificació

Número de fitxa: 08098-401
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia: Edifici
Estil / època: Popular Medieval Contemporani Modern
Segle: XI-XIX
Estat de conservació: Regular
Notes de conservació: Construcció en ruïnes, sense coberta.
Protecció: Legal
Observacions protecció: POUM: catàleg de béns a protegir (P16)
Accés: Sense accés
Ús actual: Sense ús
Titularitat: Privada
Titular: 08097A004000060000EX

Fitxes associades:

[Bassa del mas Puig de l'Escuder](#)

[Torre de la Guíxola](#)

Autoria de la fitxa: Jordi Piñero Subirana
Data de registre de la fitxa: dt., 15/11/2016 - 01:00

Descripció

Mas d'origen medieval que es troba molt pròxim a la torre de la Guíxola, on hi havia una torre de guaita vinculada a aquesta casa, tot conformant un sistema defensiu en aquesta zona. La construcció del mas, que també adopta una forma de torre, es troba emplaçada a la part alta d'un petit puig, a l'extrem est d'un turó allargassat que s'anomena la Guíxola. Actualment es troba en ruïna, tot i que es conserven alguns murs fins al nivell de la teulada. El nucli originari és una construcció amb característiques de torre, la qual cosa dóna peu a una certa confusió en relació amb la torre de defensa medieval vinculada al mas i avui desapareguda. La hipòtesi més probable, però, és que aquesta construcció correspongui al mas i no pas a la torre, però no es pot descartar que tingués també funcions defensives. Tant per les seves característiques arquitectòniques i d'emplaçament com pel fet que els seus estadants eren escuders i membres de l'estament militar local, com també ho eren els habitants de la torre.

De la construcció originària turriforme se'n conserven els murs perimetrals nord, est i oest, mentre que la part sud es troba esfondrada al nivell dels fonaments. Conformava una planta rectangular amb unes dimensions interiors de 5,70 per 7,50 m, la qual està dividida per un mur interior en direcció est-oest. Fins a l'alçada del primer pis s'observa un aparell molt homogeni format per petits carreus rectangulars més o menys escairats, disposats en fileres i sense lligar amb morter. La gruixària del mur és d'uns 70 cm. Es tracta d'un tipus d'obra que podria correspondre perfectament als segles XI-XII. Interiorment són visibles dues espielleres força grans (que exteriorment han quedat cegades) i altres de més petites. A partir del primer pis l'aparell és de menys qualitat i el mur més prim, i correspondria probablement a una segona fase en la qual la construcció es va sobrealçar o es va refer. Així, la part alta adopta ja les característiques d'una obra més popular, mentre que la part inferior s'acosta a un tipus d'arquitectura de caire defensiu. Aquesta darrera fase, possiblement dels segles XVII-XVIII, correspon a una casa de pagès de dimensions modestes, que constava de planta baixa més un pis i golfes, amb coberta a dues aigües. Tenia poques obertures, però s'endevinen dues finestres força grans a l'alçada del primer pis, en el mur de llevant i en el de ponent; aquesta segona amb llinda de fusta. Al costat de migdia, que és el que es troba més derruït, hi devia haver el portal principal.

En diferents moments, probablement entre els segles XVII-XIX, al cos residencial s'hi van anar adossant construccions amb tines cilíndriques. Concretament als costats nord i oest. Dues de les tines són sense cairons i només una és revestida amb cairons. Les tines tenen diversos coberts adjacents i algunes cambres semisoterrànies cobertes amb volta de pedra. En un d'aquests coberts, actualment derruït, es conserva encara la pedra de base d'una premsa. La tina del costat nord ha conservat parcialment una escala lateral que permetia accedir a la part superior. En alguns dels murs d'aquests coberts, especialment el que es troba més a l'oest, s'han aprofitat carreus de la construcció medieval. Així mateix, per la banda sud-oest, prop d'on hi devia haver la façana principal, es conserven dues construccions avançades força interessants, cobertes amb volta de pedra, les quals queden en bona part soterrades o bé adossades sota una petita balcera. Per les seves dimensions reduïdes sembla difícil que es tractés d'estables. En una d'elles hi trobem una mena de caixons fets amb lloses encastades entre la roca. (Continua a Observacions)

Observacions:

Casa de pagès no inclosa al Catàleg de masies.

(Continuació Descripció)

Un altre aspecte a destacar és que l'entorn perimetral de la construcció ha estat objecte d'algunes remocions de terra, probablement amb l'objectiu de reforçar la defensa natural del puig. Per exemple, a l'angle nord-est s'observa una lleguera vall, parcialment revestida amb pedra, que semblaria indicar un petit fossat, el qual continuaria uns metres enllà, a la part nord-oest. Al costat est de la torre s'intueix l'existència de possibles estructures enderrocades, difícils d'interpretar en l'estat actual. Així mateix, del costat sud-oest de la casa en surt l'antic camí, el qual ha estat construït artificialment i discorre per

damunt d'una de les construccions amb volta de pedra. El camí segueix en direcció est per damunt d'una mena de rampa reforçada per un muret de contenció lateral, poc metres al nord del camí actual. Finalment, cal dir que uns 100 m a l'oest, seguint el camí, hi ha una interessant bassa.

(Continuació història)

L'any 1773 el mas havia pres el nom de la Guíxola i encara era habitat (CAPDEVILA, 2006: 18). Durant la Guerra del Francès van matar a Marganell un home gran d'aquesta casa i també un dels Colomers. Per tant, a començament del segle XIX encara era habitat. La relació del mas Puig de l'Escuder amb la torre de guaita de la Guíxola és força directa: sembla que la torre es trobava en la mateixa heretat del mas però acollia una altra família, els Guíxol, família que també portava a terme funcions militars. L'any 1258 la torre és anomenada amb el nom de la Guíxola i hi havia instal·lada la família de Nathalis Ça Guíxol, la qual, a més de fer de pagesos, complien la funció de vigilància d'aquesta part del terme. A les darreries del segle XIII Ponç de Rajadell, senyor del castell de Guardiola, ven al seu castlà Pau de Guardiola el mas-torre Ça Guíxol. La família Ça Guíxol, per les funcions militars que tenia, possiblement també era considerada de la baixa noblesa local ja que, segons sembla, la seva tasca també era hereditària. El fet que les dues famílies, els Guíxol i els Puig, tinguessin vinculacions amb l'estament militar, podria explicar que el turó de la Guíxola tingués dues construccions de caràcter defensiu, més o menys vinculades.

Història

L'historiador Jaume CAPDEVILA (2006) en el seu llibre sobre el castell de Guardiola sosté que en època medieval el sistema de defensa estava format pel castell i dues torres complementàries, una situada a l'est i una altra a l'oest del terme. Tanmateix, la ubicació concreta de les dues torres dona peu a una certa confusió. La torre del costat oest Capdevila la situava, erròniament, al mas Enric de la Torre. En realitat es trobava molt a prop, en el jaciment que hem anomenat Torre medieval i mas Antic. Pel que fa a la torre que defensava el costat est del terme, considerem que la hipòtesi més probable és que estigués situada en el mateix emplaçament que l'actual torre de la Guíxola. La construcció actual és una torre del telègraf òptic del segle XIX. Però en aquest mateix lloc ja hi hauria una torre medieval, de la qual no n'haurien quedat vestigis físics. Aquesta torre est es trobava molt a prop i en certa manera vinculada a un mas, el Puig de l'Escuder. La documentació deixa clar que es tractava de dues construccions pròximes però separades. Les característiques del turó de la Guíxola, on hi havia els dos emplaçaments, també és un factor més que aporta confusió. Es tracta d'un turó allargassat amb dos pics, un a l'est i un altre a l'oest. En cadascun dels dos pics, separats per uns 150 m, hi ha una construcció en forma de torre. A partir del que es desprèn de la documentació, la hipòtesi més plausible és la que hem indicat. A l'extrem est del turó de la Guíxola hi havia el mas Puig de l'Escuder: un mas que també té característiques turriformes i no es pot descartar que complís igualment funcions defensives, atès que es trobava en el punt més elevat d'un dels extrems del turó. Més tard esdevindria una casa de pagès ja més a l'ús. A l'extrem oest del turó de la Guíxola hi ha la torre del telègraf, actualment coneguda com a torre de la Guíxola. Aquesta es va construir molt probablement en la mateix emplaçament on hi havia la torre medieval, que tenia el mateix nom. El fet que les dues torres militars estiguessin emplaçades al flanc oest del turó obeeix al fet que podien controlar millor el pas del camí i posteriorment carretera de can Maçana. A més, des d'aquest punt la torre tenia connexió visual amb el castell de Guardiola.

Les primeres notícies documentals conegudes del mas Puig de l'Escuder, que apareix amb el nom llatinitzat de Podio, són del s.XIII. Hi vivia una nissaga d'escuders del castell de Guardiola. Tradicionalment, un membre de la família Puig (Podio) feia d'escuder del castlà, un càrrec que es transformà en hereditari i passà a formar part de la baixa noblesa. L'escuder feia l'aprenentatge per ésser armat cavaller i restava al servei del castlà, al qual portava l'escut i, si calia, també les armes o el cavall (CAPDEVILA, 2006: 18, 19, 23). L'any 1256 Bernat de Guardiola i la seva muller Sància van vendre al prior del monestir de Montserrat el mas Podio o Puig així com els drets d'altres masos, fent excepció de la torre de guaita. Això deixa clar

que mas i torre eren dues construccions diferents. El mateix any Guillem de Guardiola lliurà a Montserrat, "en remei de la seva ànima i de la de la seva mare", la resta de drets que encara tenia sobre el mas Puig, amb l'excepció d'un quart del delme (CAPDEVILA, 2006: 78). Des d'aleshores la senyoria del mas pertanyia, doncs, al monestir de Montserrat. L'any 1318, per exemple, el monestir va alliberar del seu domini a Guillerma perquè pogués abandonar la casa paterna, cal suposar que amb motiu de les seves noces (CAPDEVILA, 2006: 75). Més tard, en un establiment del mas a Pere de Puig, entre les condicions del pacte es fa esment explícit dels anomenats mals usos, entre els qual hi ha el dret de remença. És l'únic cas en què es té constància explícita dels mals usos al terme de Guardiola (CAPDEVILA, 2006: 63). Al final del segle XIII i principi del XIV el rector de la parròquia de Sant Salvador era Pere Puig (de Podio), originari d'aquest mas. (Continua a Observacions)

Bibliografia

- BENET CLARÀ, Albert (1985) Història de Manresa, dels orígens al segle XI, Manresa, p. 69.
- AGUILAR PÉREZ, Antonio; MARTÍNEZ LORENTE, Gaspar (2003). "La telegrafía óptica en Cataluña. Estado de la cuestión", Revista electrónica de geografía y ciencias sociales, Universidad de Barcelona. Scripta Nova.
- CAPDEVILA I PLANS, Jaume (2006). Castell de Guardiola. Els orígens de Sant Salvador de Guardiola. Segles X-XIV, Centre Excursionista de la Comarca del Bages, Manresa, p. 9-10, 17-19, 23, 24, 33, 34, 63, 75, 78, 158.
- MENÉNDEZ PABLO, F. Xavier (2014). Expedient de declaració de la Torre de la Guíxola (Sant Salvador de Guardiola, Bages) com a Bé Cultural d'Interès Local. Oficina del Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona (treball inèdit).
- OLIVARES I PONTI, David (1997). La fortificació de la comarca del Bages en temps de les guerres carlines, Centre Excursionista de la Comarca del Bages (Premi Excursionisme 1994), Manresa.
- PERARNAU, Jaume; LEN, Lluís (1999). "La xarxa de telegrafia òptica de la Catalunya central", Arqueologia de comunicació. Actes de les IV Jornades d'Arqueologia Industrial de Catalunya. Girona 1977. Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya. Barcelona, p. 547-556.
- PERARNAU, Jaume; LEN, Lluís (2004). La telegrafia òptica a Catalunya. Rafael Dalmau Editors. Patrimoni industrial. Temes, 1.
- PIÑERO SUBIRANA, Jordi (2013). La carretera de can Maçana. Recerca historiogràfica sobre els antics camins de l'àrea sud-oest de Manresa. Ajuntament de Manresa-Urbanisme, Secció de Paisatge (treball inèdit).
- SITJES I MOLINS, Xavier (2007). L'enginyeria militar vuitcentista al Bages, Centre Excursionista de la Comarca del Bages (Premi Excursionisme, Convocatòria Lacetània 2005), Manresa.
- Web Catalunya Medieval. Castells, Torres, Fortificacions i altres construccions. Hi ha una entrada "Torre del Telègraf - La Guíxola - Sant Salvador de Guardiola /Bages" amb una descripció recent (visita 23.11.2013). [Http://www.catalunyamedieval.es/torre-del-telegraf-la-guixola-sant-salvador-de...](http://www.catalunyamedieval.es/torre-del-telegraf-la-guixola-sant-salvador-de...)
- UECANOIA - Club
- <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.499737233419392.1073741825.26...>

